

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
katedra pedagogiky a psychologie
a
Vysoká škola ekonomická v Praze
fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Bakalářská práce

**Rozvod a jeho dopady na jednotlivé členy
původní rodiny**

Lada Grešlová
sociální pedagogika

vedoucí bakalářské práce
PhDr. Marta Franclová

České Budějovice
2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované a použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Pelhřimově dne 15.3.2012

.....
Lada Grešlová

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Martě Franclové z Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích za cenné připomínky a pomoc při vzniku této bakalářské práce. V neposlední řadě také děkuji mým respondentům, za poskytnuté informace a Luboši Prchalovi za morální podporu při studiu.

BIBLIOGRAFICKÁ IDENTIFIKACE

Název bakalářské práce: Rozvod a jeho dopady na jednotlivé členy původní rodiny

Pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity

Jméno a příjmení autora: Lada Grešlová

Studijní obor: Sociální pedagogika, Specializace výchovná a vzdělávací praxe

Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová

Rok obhajoby: 2012

ANOTACE

Tato práce se zabývá problematikou prožívání rozvodu v rodině a tím jaké jsou její důsledky. Teoretická část je rozdělena na čtyři hlavní kapitoly, popisuje rodinu a její základní funkce, dále popisuje manželství, možné příčiny rozvodu a dopady rozvodu na jednotlivé členy. Výzkumná část obsahuje polostrukturované rozhovory s jedinci, kteří si rozvod prožili. Pomocí rozhovorů jsem se snažila zjistit, jaké dopady na jedince rozvod měl, jaké byly jejich vztahy s rodinou, a zdali je tato událost ovlivnila do jejich dalšího života.

KLÍČOVÁ SLOVA

rodina, manželství, rozvod, dopady rozvodu

BIBLIOGRAPHICAL IDENTIFICATION

Thesis title: Divorce and its impact on the individual members of the original family

Place of work: Department of Pedagogics and Psychology, Pedagogical Faculty, University of South Bohemia

Name of the author: Lada Grešlová

Field of study: Social Pedagogy

Bachelor leader: PhDr. Marta Franclová

Year of defence: 2012

ANNOTATION

The work deals with issues of the upgrowth of divorce in family and that's what are its consequences. Theoretical part is divided into four main chapters, describes the family and its basic functions, it also describes possible causes of marriage, divorce and the effects of divorce on the individual members. The practical part is focused on processing qualitative research which was realised according to half-structured interview. Through the talks, I tried to find out what effects on individuals' divorce, what were their relationships with family, and whether this event influenced their next life.

KEYWORDS

Family, marriage, divorce, effects of divorce

OBSAH

Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. Rodina	9
1.1 Pět znaků současné rodiny	10
1.2 Funkce rodiny	11
1.2.1 Potřeby dítěte a rodiče v rodině	13
1.3 Typy rodin	14
2. Manželství	15
2.1 Krize v manželství	16
2.1.1 Běžné problémy	16
2.1.2 Žárlivost a nevěra	18
3. Rozpad manželství a rozvod	21
3.1 Druhy úpravy poměrů ve vztahu k dítěti	24
3.1.1 Výhradní péče	24
3.1.2 Střídavá péče	25
4. Dopady rozvodu na jednotlivé členy	26
4.1 Dopady rozvodu na dítě	26
4.1.1 Dopady na dítě dle věku	27
4.1.2 Neangažovanost rodiče a jeho dopady na dítě	29
4.1.3 Prožívání odpovědnosti za rozvod	30
4.1.4 Když rodiče dávají vinu dětem	31
4.2 Dopady rozvodu na rodiče	31
4.2.1 Syndrom zavrženého rodiče	32
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
Úvod do praktické části	35
5. Cíl výzkumu a hlavní výzkumná otázka	36
6. Metodiky výzkumu	37
6.1 Použitá metoda	37
6.2 Postup při získávání dat	38

6.3 Realizace výzkumu	38
7. Výzkumný soubor	39
7.1 Charakteristika výzkumného souboru	39
8. Výsledky	40
8.1 Ženy	40
8.1.1 Petra	40
8.1.2 Pavla	41
8.1.3 Lenka	42
8.2 Muži	44
8.2.1 Ladislav	44
8.2.2 Libor	45
8.2.3 Pavel	46
8.3 Děti	48
8.3.1 Miroslava	48
8.3.2 Adam	50
8.3.3 Lucie	51
9. Shrnutí výsledků	54
10. Závěr	59
11. Seznam použitých zdrojů	62
12. Přílohy	64

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám rozvodem a jeho dopady na jednotlivé členy rodiny. Na téma rozvod byla napsána určitě už spousta prací. Vzhledem k tomu, že často se práce tohoto typu zaměřují pouze na důsledky u dětí, přišlo mi zajímavé popsat jaké důsledky má rozvod i na matku a otce, kteří si rozvodem prošli.

Toto téma mě oslovilo, jelikož jsem se ve svém okolí setkala s mnoha lidmi, kteří si rozvod prožili a vzhledem k tomu, že i já pocházím z rozvedené rodiny zajímaly mě jiné životní příběhy lidí, kteří se s touto životní událostí setkali.

Lidé, kteří se rozvádějí, zpravidla od rozvodu očekávají pozitivní změny, ale ne vždy k nim dochází. Po rozvodu manželského páru bohužel nic nefunguje jako předtím. Důvody k rozvodu bývají různé, mohou to být ekonomické problémy v rodině, se kterými se rodina neumí vypořádat. Dalším důvodem mohou být rozdílné názory na výchovu dětí, nevěra, nadměrné požívání alkoholu, domácí násilí a jiné.

Ve své práci popisuji důsledky rozvodu, ať už jsou to psychické, ekonomické nebo existenční dopady. Lidé se s rozvodem vyrovnávají několik let. U dětí může mít rozvod rodičů daleko větší následky, než se domníváme. Může to ovlivnit jejich další vývoj v životě. Hodně záleží, v jakém období se dítě právě nachází.

Stejně jako u dětí i u rodičů se mohou objevovat v důsledku rozvodu například depresivní stavy, stavy úzkosti a jiné psychické potíže. Pro rodiče má rozvod také značné ekonomické dopady, které mají vliv na celou rodinu.

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části a to teoretickou, ve které se snažím pomocí odborné literatury popsat základní pojmy práce a možné dopady na jednotlivé členy. A ve druhé praktické části popisuji pomocí případové studie rozhovory s mými respondenty. Všechny získané poznatky se v závěru práce snažím shrnout.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina

Vymezit pojem rodina není vůbec jednoduché. Existuje mnoho definic, které tento pojem definují. Záleží také, o jakou vědní disciplínu se jedná. Podle J. Langmaiera a M. Kňourové můžeme rodinu definovat takto: *„Rodina je institucionalizovaná biopsychosociální skupina, vytvořena přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistuje pokrevní pouto, a z jejich dětí“*. V psychologickém slovníku můžeme pod pojmem rodina najít tuto definici: *„Je to společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí“*. (Černá, 2001)

Helus ve své knize popisuje rodinu jako jednu ze základních strukturálních složek společnosti a jako složkou zcela základní, pokud jde o zajišťovací péči o děti a mládež, zejména pak o vytváření prvotních předpokladů rozvoje osobnosti v socializačním procesu. *„Rodina je základem společnosti, jaká rodina-takové děti.“* (Helus, 2007)

Rodina ovlivňuje zejména dítě, které se do ní narodí, je jejím modelem mezilidských vztahů, je důležitá pro utváření jeho sebevědomí a má vliv na utváření jeho osobnosti. Rodina by měla být místem, ve kterém vládne citově příznivé a vřelé prostředí. Její členové by se v ní především měli cítit bezpečně. V rodinném prostředí by se měly uspokojovat psychické potřeby a hlavně by zde neměla chybět láska, přátelství a porozumění. Jelikož nepřátelství a zlost do správné funkční rodiny nepatří. (Matějček, 1994)

Rodina má také vzdělávací smysl. Je tedy vzdělávacím prostředím, které pro dítě znamená nejdůležitější „školu života“, ve které dochází k soužití, poznávání ostatních členů do hloubky, sdílejí se zde životní hodnoty. Děti si v rodině podle vzorů svých vychovatelů tvoří postoje ke zdraví, k přírodě, k věcem denní

potřeby, ale také k ostatním hodnotám, jako jsou přátelství, statečnost a obětavost. Mezi důležité učební metody v takzvané rodinné škole patří rozhovory u rodinného stolu a rodinné plánování. Děti jsou tak součástí společného prožívání, plánů, očekávání rodičů, ale i nejistoty a obav, které povzbuzují rodinnou soudržnost. (Matějček, 1994)

Už J. A. Komenský doporučoval, aby rodiče byli na příchod dítěte připraveni. Rodiče tvoří pro dítě především jeho životní a vývojové prostředí. Velký význam v rodině má převážně to, aby bylo zajištěno citové uspokojení a připravit dítě pro život ve společnosti. Vřelé a trvalé citové vztahy v rodině jsou totiž základem rodiny. Postoj k rodičovství se prakticky začíná tvořit již v dětství, kdy děti poznávají, jak fungují vztahy v rodině. Ovlivňují je také různé zážitky a zkušenosti jak s vlastní rodinou, tak rodinou druhých dětí. (Matějček, 1986)

1.1 Pět znaků současné rodiny

Současná rodina je zpravidla označována několika pojmy

- Nukleární, neboli jádrová
- Manželská
- Dvougenerační
- Intimně vztahová nebo též rodina centrální vztahové zóny
- Privátní individualizace

Mezi problémy současné rodiny můžeme zmínit, v první řadě nárůst rozvodů, život mimo pevný a trvalý rodinný život, což je důsledek toho, že spousta dětí bude vyrůstat v nestabilním prostředí. Rostoucí počet rodin bez otce, kde budou problémy s identifikací chlapců s mužským genderem a nalézání vzorů. (Helus, 2007)

Typické pro současnou rodinu je v dnešní době také to, že muži často podnikají a na rodinu posléze nezbývá tolik času. Snaží se rodině vynahrazovat svoji nepřítomnost různými dárky a zvýšeným přispíváním do rodinného rozpočtu. V současné době také spousta podnikatelů vyhledávají mladší partnerky, se kterými zakládají nové rodiny. V některých případech jsou pozice partnerů rovnocenné a tím vznikají i další druhy konfliktů, jako jsou například právě to, kdo se bude starat o chod domácnosti a výchovu dětí. (Matoušek, 2003)

1.2 Funkce rodiny

Mezi deset základních funkcí rodiny, které ve své knize uvádí doktor Zdeněk Helus patří:

- 1) Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života. Jde o uspokojování biopsychických potřeb, i raných psychických potřeb bezpečí, pravidelného životního rytmu, lásky.
- 2) Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické příslušnosti dítěte: potřebu domova, potřebu identifikovat se s matkou nebo otcem.
- 3) Rodina skýtá dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor, to znamená prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhým. Můžeme ji charakterizovat prožitkem „já jsem, já jedním“.
- 4) Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení. Záměrně i mimoděčně vede dítě, aby tyto předměty chápalo jako hodnoty, které pro členy rodiny něco znamenají, a tudíž je máme podle určitých pravidel používat, chránit a udržovat v pořádku.

- 5) Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky. Vkládá do tohoto sebepojetí genderový obsah a smysl.
- 6) Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady.
- 7) Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého, co patří k životu, jako jeho neoddělitelná součást.
- 8) Rodina otevírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení, různého postavení.
- 9) Prostřednictvím rodičů, prarodičů a sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě.
- 10) Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat vyslechnutí, moudrou radu a pomoc, je útočištěm v situacích životní bezradnosti.

Matoušek ve své knize uvádí, že podle statistik jak pro muže i pro ženy, znamená mít rodinu, žít spokojeněji a také to má vliv na nemocnost a nižší úmrtnost. Žít v rodině také znamená prevenci při vzniku některých civilizačních chorob. Starší lidé uvádějí, že nejšťastnějším obdobím v jejich životě bylo, když si založili rodinu a měli malé děti. Ale bohužel toto období je také obdobím první manželské krize. (Matoušek, 2003)

Ve funkční rodině by měla fungovat rovnováha mezi potřebou soukromí a potřebou sdílení. Důležitým znakem funkční rodiny je také živá a aktivní komunikace. O problémech se hovoří otevřeně a její členové jsou otevření novému řešení, v rodině se udržují tradice a členové rodiny se respektují a berou na sebe ohledy. V rodinách, které se řadí mezi funkční, panuje oproti dysfunkčním rodinám pozitivnější atmosféra. Pochopitelně to neznamena, že i ve funkčních rodinách nedochází ke sporům a konfliktům. Důležité je, aby si

členové rodiny uvědomily nutnost spolupráce a vnímaly potřeby ostatních členů rodiny. (Matoušek, 2003)

1.2.1 Potřeby dítěte a rodičů v rodině

V rodinném životě by mělo jít především o uspokojení základních psychických potřeb dítěte. Uspokojování těchto potřeb by mělo fungovat v obou směrech, jak od rodičů k dítěti, tak od dítěte k rodičům. Z. Matějček ve své knize uvádí pět základních duševních potřeb:

- 1) Potřeba náležitého přísunu podnětů zvenčí, to znamená, že dítě je okolím stimulováno podněty, které od prvních dnů života přijímá a zpracovává.
- 2) Potřeba „smysluplného světa“ úzce souvisí s předchozí potřebou. Z podnětů, které dítě přijímá, se stanou poznatky a zkušenosti pouze tehdy pokud mají nějaký řád a smysl. To je základ učení.
- 3) Potřeba životní jistoty, se nejvíce naplňuje v citových vztazích k lidem, kteří jsou kolem něj. Pocit nejistoty se často projevuje agresivním chováním vůči slabším.
- 4) Potřeba vlastní společenské hodnoty, znamená potřebu být uznáván a oceňován. Tuto potřebu můžeme také nazvat jako sebevědomí, čili vědomí vlastního já.
- 5) Potřeba „otevřené budoucnosti“ neboli životní perspektivy, tato potřeba nám umožňuje žít v čase, na něco se těšit, k něčemu směřovat a o něco se snažit. (Matějček, 1994)

Stejně jako děti tak i rodiče mají své potřeby. Rodiče by měli mít v rodině především pocit jistoty, pohody a bezpečí, měli by uznávat jeden druhého. Ženy ve svém životě potřebují cítit, že o ně někdo má zájem. Důležité je pro ně také to, aby je partner chápal a

vyslechl. Potřebují mít pocit, že je někdo má rád. Potřebují mužovu pozornost a porozumění.

U mužů se potřeby trochu liší vzhledem k tomu, že ženy jsou více emocionálně založené. Muži jakožto hlavy rodiny ve svém okolí potřebují zejména mít pocit, že jim ostatní členové rodiny důvěřují. Potřebují mít pocit obdivu a uznání. Potřeby člověka se liší podle jeho individua, jak děti, muži a ženy se svými potřebami mohou odlišovat. Je ale důležité, aby v rodině docházelo k uspokojování základních jak fyziologických tak psychických potřeb, aby v rodině panovalo příjemné prostředí.

1.3 Typy rodin

Asi každá rodina se občas setká s nějakými problémy. Některé rodiny se svých problémů nedokáží zbavit. Helus ve své knize definoval pět kategorií rodin podle funkčnosti vzhledem k dítěti:

- 1) Rodiny stabilizovaně funkční. Jsou to rodiny, které zajišťují svým dětem kvalitní socializační podmínky.
- 2) Funkční rodiny s přechodnými, více či méně vážnými problémy, které ale vždycky dokážou vyřešit a díky nim se také pozitivně rozvíjejí a upevňují.
- 3) Rodiny problémové, zde rodina řeší své problémy jen dočasně a většinou dochází k rozchodu.
- 4) Rodiny dysfunkční. Některé funkce rodiny jsou vážně narušené, je zde nutný zásah nějaké vnější instituce. Rozchod rodičů zanechává v těchto případech traumatické a dlouhodobé následky.
- 5) Rodiny afunkční. V rodině se hromadí nejrůznější patologické jevy a dítě bývá ohrožováno. Je nutné hledat řešení mimo rodinu. Z těchto rodin bývají děti přemisťovány do dětských domovů nebo jiného zařízení. (Helus ,2007)

2. Manželství

Manželství je společensky uznaný vztah mezi dvěma partnery opačného pohlaví, u kterého se předpokládá, že se dříve či později stane základem rodiny.

Studie ukazují, že muži ve všech kulturách při výběru partnerky kladou důraz na mládí partnerky a vzhled. Také ženy mají svoje ideály a dávají přednost mužům o něco starším, než jsou ony a mužům, o kterých si myslí, že je dokáže ekonomicky zajistit. Lidé si také často vybírají partnery, kteří jsou stejné rasy, stejného náboženského vyznání a pochází se stejné sociální vrstvy, tato manželství jsou podle statistik také úspěšnější. Volbu partnera a vstup s ním do manželství v první řadě ovlivňuje zamilovanost, která by se dala přirovnat k hypnóze. Tento stav však trvá pouze několik měsíců a poté přichází stav, který můžeme nazvat střízlivějším vědomím, v němž je partner hodnocen realističtěji. (Matoušek, 2003)

Manželství není jen společenským vztahem dvou lidí, přátel, kamarádů nebo známých. Jde o hlubší vztah, který by měl manžele obohacovat a který tvoří jádro rodinného soužití. Manželé si přinášejí do manželství kromě svých povahových vlastností také své záliby a zájmy. Vzájemné přizpůsobování, pozvolné povahové změny v průběhu života jsou závislé na společném úsilí obou členů manželské dvojice. Soulad v manželském životě patří mezi nejvýznamnější činitele životní spokojenosti a lidského štěstí. V každém manželství se nelze zcela vyhnout nějakým drobným rozporům, dokonce někdy výměna názorů mezi manželi není na škodu. Bohužel při větším a dlouhodobém konfliktu pak dochází v rodině ke krizi, kterou by se měli manželé snažit nějakým způsobem vyřešit. (Brablcová, 1977)

Ještě bych se chtěla zmínit o tzv. „manželství na psí knížku“, které je v dnešní době velice časté a mnoho mladých párů k oltáři příliš nespěchá. V těchto vztazích žije také spousta párů, které jsou už rozvedeny a nechtějí se už do dalšího manželství pouštět. Pro

někoho to může znamenat v případě rozchodu jednodušší řešení a žádné rozvodové „tahanice“. Spousta mladých lidí v současné době také nepovažuje sňatek za důkaz toho, že k sobě patří. Situace se mění v případě, když na svět přichází dítě. Ale je na každém páru, aby se rozhodl, zda spolu před oltář vstoupí či nikoli.

2.1 Krize v manželství

Určitě v každém manželství jsou nějaké neshody. Někdy mohou být konflikty na denním pořádku, jinde jsou zas spíše vzácnější. V následujících dvou kapitolách si nastíníme několik běžných i vážnějších problémů, které mohou vést až k samotnému rozvodu.

2.1.1 Běžné problémy

Ekonomika

Mezi běžné problémy mladé rodiny dnešní doby určitě patří ekonomické zázemí rodiny. Po založení rodiny dochází k určitému omezení, většina peněz jde na chod domácnosti a zabezpečení dítěte. Může docházet k výčitkám, kdy partnerka obviňuje partnera z toho, že si pro své potřeby nechává příliš mnoho peněz a naopak, muži mohou ženy obviňovat z toho, že není dobrá hospodyně a že za své osobní potřeby utrácí příliš mnoho. Těch důvodů k ekonomickým neshodám může být mnoho. S ekonomickou situací v rodině je pochopitelně spojeno i úroveň bydlení rodiny a oblékání. Při nákupu společného zařízení do domu nebo jiné finančně náročné věci by mělo docházet ke kompromisu a hlavně domluvě, co se za společné peníze koupí a hlavně kolik do toho ze společného rodinného rozpočtu manželé zainvestují.

Nezájem o rodinu

Tyto problémy vznikají především kvůli tomu, že se matky po založení rodiny převážně v prvních měsících věnují svému dítěti a otcové, kteří nejsou tak na dítě upnuty si ponechávají své zájmy. Z tohoto důsledku je mužům ženami často vytýkán nezájem o rodinu. Muži se často hájí tím, že se také potřebují odreagovat, ale co žena, která se musí 24 hodin denně starat o rodinu. V některých případech to může být částečně i pravda, že muži se svými pozdními příchody domů snaží oddalovat své povinnosti, které je doma čekají.

Konflikty s prarodiči dítěte

V dnešní době je ještě spousta mladých párů, kteří žijí se svými rodiči i po založení rodiny. I když se situace za poslední léta zlepšila. Žití s prarodiči pod jednou střechou vede ke konfliktům a sporům. Tyto konflikty zasahují často mezi novomanžele samotné a dochází k vzájemným výčitkám, které někdy mohou vést až k samotnému rozvodu.

Výchova a prosperita dítěte

Ke konfliktům, jak vychovávat vlastní dítě, může docházet už od prvních měsíců dítěte. Později se rodiče můžou napadat a hádat se kvůli tomu, kdo dítě více rozmazluje, po kom je to dítě vzteklé, ale měli by si uvědomit, že dítě vychovávají oba dva. Někdy dochází skrz dítě i ke konfliktům, které s ním nemají ani nic společného. Rodiče v některých případech dítě používají i jako prostředníka. To však u dítěte může vyvolat pocity napětí a úzkosti.

Ke krizi v rodině může docházet z různých důvodů, často jsou tyto důvody i předmětem rozvodů. Pokud už v rodině k nějakému problému dojde, měli by si o něm manželé promluvit.

Matějček a Dytrych ve své knize uvádějí :

„V teorii agresivního chování se znovu upozorňuje na to, že jedním z nejagresivnějších typů chování není křik, vyhrožování nebo výhrůžná gesta, ale že je to mlčení.“

Děti jsou totiž daleko více vnímavé, než si často rodiče myslí, už od útlého věku dokážou v rodině vycítit atmosféru, která tam zrovna panuje a zda jsou rodiče šťastní či nikoli. To čemu říkají dospělí běžné problémy, může pro dítě znamenat narušení jeho duševní rovnováhy. Proto by se tyto takzvaně běžné problémy měli mezi manželi řešit při otevřené a upřímné debatě, při které by mělo docházet k pozitivnímu řešení a kompromisům. (Matějček, Dytrych, 2002)

2.1.2 Žárlivost a nevěra

Žárlivost

Žárlivost lze definovat jako zvláštní emoční stav, kdy jde o pocity hluboké lásky, strachu ze ztráty partnera nebo i ohrožení rodiny, někdy i beznaděje, vnitřní neklid, nenávisť k osobě, se kterou je partner ať fakticky nebo jen v představách nějak citově spojen. Příčin žárlivosti je několik, může být spojena s prožitky z dětství a vývojem celé osobnosti, nebo jde třeba o závislost na nějaké osobě. Může být i několik typů žárlivosti, jako například citová, sexuální, ekonomická. Další významnou příčinou žárlivosti je nízké sebevědomí.

Žárlivost lze rozdělit na:

- Slabou či přirozenou, jde o přirozený stav, kdy se o partnera bojíme. Týká se třeba také nějaké osoby, o které partner často mluví v pozitivním slova smyslu, třeba kolega v práci. Tato

žárlivost není navenek nějak ventilována a neovlivňuje nějak výrazně chování.

- Žárlivost střední intenzity je daleko intenzivnější než předchozí stupeň. Partner se často zabývá myšlenkami na partnerovu nevěru, získává o svém sokovi co nejvíce informací, snaží se vymýšlet různé intriky. A po partnerovi požaduje neustálé dokazování toho, že miluje jen jeho.
- Silná patologická žárlivost, v tomto případě jde už o to, že partner je žárlivostí ovládnut. Snaží se partnera nachytat při nějaké lži. Partner je vyslýchán. Mohou se objevovat i výhrůžky a bohužel takovéto jednání může někdy končit sebevraždou nebo vraždou. Osoby, které patologickou žárlivostí trpí, musí ve většině případů vyhledat odbornou pomoc.

Nevěra

Různé průzkumy uvádějí různá čísla, velice záleží na respondentovi, který na nevěru odpovídá. Některá čísla ukazují, že v 80% dochází u jednoho nebo dokonce obou manželů k nevěře. Jiné zdroje zase uvádí, že 75% mužů je nevěrných a oproti tomu 50% žen, záleží také na tom, co kdo za nevěru pokládá. Uvádí se také, že k nevěře častěji dochází ve větších městech, kde je větší anonymita. Nevěra může být utajená, zjevná krátkodobá, jednorázová, dlouhodobá.

Nevěru můžeme rozdělit také podle různých hledisek na

- ***Nevěra fiktivní***

Ve skutečnosti ani o nevěru nejde. Toto chování je častější u žen, dalo by se říci, že hrají tzv. „divadlo“, chodí večer sami pryč, ale ve

skutečnosti mohou sami sedět v kině. Snaží se navodit atmosféru nevěry a záleží na partnerovi, zda toto chování bude ignorovat, nebo zda to vyvolá rodinný konflikt.

- ***Nevěra psychická***

U tohoto druhu nevěry jde o zamilování se do mimomanželského partnera. Dvojice spolu tráví volný čas, chodí spolu na večere, do kina. Jsou to převážně věci, které nesdílí se svým zákonným partnerem. Soudržnost mezi manželi mizí, dochází k odloučení a rodinný život se může rozpadnout. V tomto druhu nevěry nejde o sex, i když spousta lidí se domnívá, že dříve či později stejně k tomuto aktu dojde.

- ***Nevěra fyzická***

Oproti předcházející nevěře, v této jde zejména o sex. V dnešní době můžeme slyšet, že nevěra je součástí lidské přirozenosti. Ale musíme brát také v úvahu, jak může nevěra emočně zasáhnout druhého partnera či dokonce dítě, které může být svědkem rodinné debaty o nevěře. (Dytrych, Matějček, 2002)

3. Rozpad manželství a rozvod

Samotnému rozvodu předchází nejprve rozpad manželství a ukončení vztahu. Tuto situaci často provází řada konfliktů a pro nikoho to není jednoduchá situace. Někteří manželé se nedokážou odpoutat od ukončeného vztahu i několik let. Manželé by si nejprve měli projít psychosociálním rozchodem, měli by se duševně s rozchodem smířit. V první řadě budou manželé při rozchodu pociťovat zármutek nad nesplněnými sny, nad odchodem partnera. Někteří partneři chtějí partnera ovládat nebo se mu dokonce i mstít. V některých případech k tomu bohužel používají i své děti.

Pro úspěšné zvládnutí rozchodu by si měli manželé přiznat podíl na rozpadajícím se vztahu. Přesto, že se manželství dvou lidí rozpadá, v každém svazku se vždy najde nějaké pozitivum a pěkné chvíle, které spolu pár zažil, ať už je to stvoření nového života, či péče o jejich vlastní děti. (Teyber, 2007)

Rozvod by se dal ve většině případů definovat jako otrěsná až traumatizující událost, která má dlouhodobé následky na všechny členy rodiny. Stres, který při rozvodu rodičů prožívají převážně děti, se projevuje ještě dlouho po rozvodu. Mnoha stresujícím okamžikům a důsledkům, které rozvod přináší, by se dalo předejít nebo alespoň jeho následky zmírnit, tím, že by rodiče umožnili dětem kontakt s oběma rodiči v co největší míře a měli by tak dost prostoru na to plnit své rodičovské povinnosti. Podle výzkumů totiž děti, které udržují po rozvodu pozitivní vztah s oběma rodiči, lépe prospívají. (Černá, 2001)

Výzkumní pracovníci zjistili, že doba, za kterou se lidé vzpamatovávají z rozvodu, trvá v rozmezí mezi dvěma až šesti lety. Rozvodem pochopitelně ztrácí všichni členové rodiny, dospělí ztrácejí partnera, děti jednoho z rodičů, často dochází ke stěhování a k ekonomickým ztrátám. Rozvedená žena pak často zůstává sama

na celý chod domácnosti a to může v některých případech i měnit vztah dětí s rodiči. Bohužel v dnešní době je jen málo rodin, ve kterých by docházelo k přátelskému rozvodu. Ve většině případech dochází k ubližování, pomlouvání, vyčítání, také děti jsou popuzovány proti svým rodičům, jak ze strany matky, tak i otce. (Matoušek, 2003)

Rozvod by měl být vlastně ukončením problematického spoluzití mezi partnery. Mnoho autorů ho nazývá sociální patologií. Rozvod je v dnešní době společností akceptován, ne vždy ale dojde k očekávaným pozitivním změnám. Často dochází ke stresujícím okamžikům i během rozvodu.

Rozpad rodiny lze rozdělit na tři stadia

- ***Manželský (rodinný) nesoulad***

Tyto nesoulady a konflikty vznikají především kvůli tomu, že manželský pár není schopný při řešení nějakých méně podstatných rozporů dojít ke kompromisu a řešení těchto problémů. Tyto neshody však předchází manželským rozvratům.

- ***Manželský (rodinný) rozvrat***

V tomto případě už dochází k poškození ekonomických, emočních a výchovných funkcí v rodině. Manželský rozvrat může být buď akutní nebo dlouhodobý. V některých fázích může u rozvratu dojít až k rozvodu.

- ***Rozvod***

Rozvod je oproti různým manželským nesouladům už právním úkonem, kde probíhá rozvodové řízení. Je to vlastně formální

ukončení manželského vztahu dvou jedinců. (Dytrych, Matějček, 2002)

Při rozvodu je také důležité, zda je v rodině jedno dítě či více. Sourozenci si mohou pomáhat a být si v těžkých rozvodových chvílích velice nápomocni. Podporou pro děti i ostatní členy v rodině mohou být také prarodiče, kteří dětem mohou poskytovat takzvaný úkryt před každodenními hádkami svých rodičů a pokud mezi sebou mají prarodiče dobrý a kvalitní vztah, mohou být dětem dobrým vzorem v životě a pomohou jim překonat strach z intimního vztahu.

Po rozvodu rodičů bývá také časté to, že si otec nebo matka najdou nového partnera, se kterým zakládají novou rodinu. Pro děti, které se stávají součástí nevlastní rodiny, je velice těžké přijmout do rodiny nového člena. Bojí se, aby tímto svého vlastního rodiče, který s ním nežije, nějakým způsobem nezradily. Dítě už ztratilo rozvodem jednoho z rodičů a bojí se, aby nepřišel novým sňatkem i o druhého. Děti pochopitelně na nevlastního rodiče žárlí a soupeří s ním. Záleží na povaze a věku dítěte, jak se s novým partnerem sžije. Adaptaci také ovlivňuje duševní pohoda v rodině a to jak samotný rodič zvládá stres. Platí, že čím jsou děti mladší, tím je pro ně snazší si na nového partnera zvyknout. Nejobtížnějším obdobím pro dítě na přijetí nevlastního rodiče je podle výzkumů puberta. (Teyber, 2007)

Na závěr této kapitoly, ale musím podotknout, že ne každý rozvod znamená stresový zážitek. V některých případech se manželé rozcházejí i jako přátelé, kteří zjistili, že se citově odloučili a už spolu nemohou žít jako partneři. Nakonec však zůstávají jako dobří přátelé, kteří spolu bez problémů komunikují a vycházejí.

3.1 Druhy úpravy poměrů ve vztahu k dítěti

3.1.1 Výhradní péče

Pokud jsou svěřeny děti do výhradní péče jednoho z rodičů, znamená to, že rodič, kterému byly děti svěřeny se o ně prakticky většinu času stará, bydlí s nimi a má je ve své péči. Druhý rodič si může děti brát do své péče podle toho, jak určí soud, a nebo po vzájemné domluvě se svým bývalým partnerem.

Z více jak 90% jsou dnes děti svěřovány do péče matek, zbývajících 10% dětí je pak svěřováno otcům nebo jiným příbuzným. Pokud jsou děti svěřeny otcům, tak to bývá z důvodů, že se matka nedokáže o dítě postarat, jejího nezájmu nebo její nepřítomnosti. Nebylo však dokázáno, že matky by se staraly o děti lépe než otcové. Bylo zjištěno, že pokud jsou děti vychovávány ve výhradní péči rodičem stejného pohlaví, přizpůsobovaly se lépe, než děti, které vychovávaly rodiče opačného pohlaví. Nic se, ale nemění na tom, že pokud je dítě svěřeno do výhradní péče, ať už matky nebo otce, ztrácí tak plnohodnotný vztah s druhým rodičem.

V České republice je typickým vymezením společného času, který dítě po rozvodu tráví se svým rodičem, jeden víkend za čtrnáct dní. Musíme uznat, že dva dny za čtrnáct dní jsou pro komunikaci mezi otcem, matkou a dítětem nedostačující. Rodič tak postupně ztrácí jakýkoliv výchovný vliv na dítě, dochází tak pochopitelně k oslabení jejich vztahu. Vždy záleží na bývalých manželech, na jakém průběhu kontaktu s dítětem se domluví, neměli by zapomínat na to, že pro dítě jsou důležití oba rodiče a měli by respektovat jeho potřeby. (Černá, 2001)

3.1.2 Střídavá péče

Střídavou péči lze definovat jako: „*Svěření dítěte v určitém přesně vymezeném časovém období do výchovy jednoho rodiče a v dalším časovém období do výchovy druhého rodiče.*“ Střídavá péče vyžaduje několik podmínek, v první řadě záleží na rodičích, jak se spolu domluví, především spolu musí spolupracovat. Mezi další podmínky určitě patří blízkost bydlišť obou rodičů. Pro dítě je tak důležité, že může dále navštěvovat stejnou školu a stýkat se se stejnými kamarády. Výhodou této péče je určitě to, že děti zůstávají v kontaktu s oběma rodiči, rodiče na ně mají stejný výchovný vliv a děti se na ně mohou při zvládnání svých životních úkolů kdykoliv obrátit.

Střídavá péče má však také svoji kritiku. Je kritizována především proto, že děti potřebují stálé prostředí. Podle kritiků je pro děti pravidelná změna stresující a nedovedou navázat důvěryhodný vztah alespoň k jednomu z rodičů. Výzkumy však dokázaly, že vliv rozvodu na děti, které byly ve střídavé péči, pro ně nebyl tak nešťastný a že měly vyšší míru sebeúcty.

Za zmínku stojí také obdobná forma střídavé péče, společná výchova. Společná se od té střídavé liší tím, že rodiče spolu zůstávají i po rozvodu v určité formě soužití. Mohou spolu i po rozvodu žít a hlavně společně pečují o své dítě. Společně se podílejí na materiálním zabezpečení dítěte, hradí jeho školní i mimoškolní aktivity. (Černá, 2001)

4. Dopady rozvodu na jednotlivé členy

4.1 Dopady rozvodu na dítě

Rozvod je většinou dlouhodobou záležitostí a vztahy v rodině mohou být už delší dobu narušeny. Pro dítě je to velice obtížná situace, s jedním z rodičů ztrácí kontakt, a pokud byl jeho vztah s ním do té doby silný, mohlo by to pro dítě znamenat takové odloučení, které lze přirovnat až k úmrtí rodiče. Děti z rozvedených rodin většinou vyrůstají duševně zdravé a společensky dobře adaptované, avšak v průměru jsou na tom s adaptací na společnost hůře. Podle výzkumu, který provedl Trnka, jsou děti z rozvedených manželství více samotářské, neukázněné, bázlivé, nepořádné. Často sní, mohou pociťovat strach z okolí a jsou více nedůvěřivé. Za ztráty autority pak mohou být více agresivní a může tak docházet ke rvačkám. Není ale podmínkou, že všechny děti z rozvedené rodiny se budou takto chovat i děti, které vyrůstají v úplné rodině, mohou trpět těmito nedostatky. Nakonec, ale i rozvod může znamenat v rodině uklidnění a stabilizaci. (Langmeier, Matějček, 1974)

Záleží také na pohlaví dítěte, jak se s rozvodem vyrovná a jaké to na něj bude mít do budoucnosti dopad. U chlapců, kteří jsou ve výhradní péči matky a se svými otci se moc často nestýkají, je ohroženo jejich maskulinní chování. Při častém a pozitivním kontaktu se syn s otcem identifikuje. Hodně záleží na matkách, které zůstávají s dětmi samy, jaký mají postoj k jejich otci. U dcer, které mají se svými otci nefunkční vztah, je ohrožena její atraktivnost jako ženské partnerky a tyto dívky o sobě často pochybují. Je pro ně velmi těžké najít uspokojení v lásce. Studie také ukazují, že dívky, které pochází z rodiny, kde je vychovávala jen matka, se vdávaly dříve než dívky z úplných rodin, často v době svatby byly už těhotné a se svým sexuálním životem byly méně spokojené. Jejich muži měli většinou nižší vzdělání a také měli více

konfliktů se zákonem než muži, kteří byli manželi žen s úplné rodiny. Výzkumy také ukázaly, že ženy, které byly vychovávány pouze matkami, mají obavy z intimních vztahů, obávají se toho, že by je partneři mohli v budoucnu zranit, opustit a zradit. (Warshak, 1996)

4.1.1 Dopady na dítě dle věku

- ***Děti od prenatálního období do dvou let***

Stres, který je spojen s rozvodem pochopitelně ovlivňuje již plod, který v sobě matka nosí. Tento stres může mít za následek předčasný porod, nízkou porodní hmotnost i vývojové obtíže. Pro kojence, kteří nevědí, co je to rozvod a nemohou ho tudíž pochopit, to znamená spousty změn, stejně jako pro jinak staré děti citlivě reagující na emoce rodičů.

- ***Děti ve věku tři až pěti let***

Malé děti si bohužel mohou často dávat za vinu, že jeden z rodičů opustil rodinu. Děti v tomto věku trpí nočními děsami, jejich chování může odpovídat nižšímu věku než je skutečný věk dítěte a mají strach, aby je osoba, která o ně pečuje, také neopustila.

- ***Děti ve věku kolem šesti let***

Pro děti, které nastupují právě do školy a jejich rodiče se rozvádí, je to veliká zátěž. Děti mohou být nesoustředěné a dokonce i výslovnost se může zhoršit. Objevují se výbuchy agrese, negativní projevy a díky stresu může docházet také k nárůstu úrazů.

- ***Děti ve věku sedm až deset let***

Ztráta jednoho z rodičů v dítěti vyvolává pocity smutku, agresivitu a dítě v tomto věku může i své blízké trestat tím, že je odmítá a provokuje. V tomto věku se také objevují psychosomatické příznaky.

- ***Děti ve věku jedenáct až třináct let***

Dítě v tomto věku si již uvědomuje, co rozvod rodičů znamená. Projevují se u něj pocity negativismu i agresivita. Některé děti také své rodiče mohou takzvaně vydírat, jelikož si uvědomují svoji hodnotu. Jeho chování je nezralé a jeho hodnocení je často extrémní.

- ***Děti ve věku čtrnáct a šestnáct let***

V tomto období se začíná čím dál tím víc projevovat u dětí puberta. V tomto období je pro rodiče těžké udržet si u dětí respekt a autoritu. U dětí se objevují pocity úzkosti, deprese, nejistoty, zklamání, hrozí experimenty s drogami, delikvence i sexuální promiskuita. A především se u dětí objevuje strach z budoucnosti.

- ***Dítě ve věku sedmnáct až devatenáct let.***

Děti většinou v tomto období očekávají od rodičů pomoc a to, že jim rodiče budou naslouchat, ale nejsou připraveni na to, že rodič je v období rozvodu ten, který potřebuje pomoc. Děti se nechtějí zabývat problémy rodičů a často tato situace vede k tomu, že děti opouštějí domov a někteří i předčasně uzavírají sňatky, aby mohly z domova odejít.

- ***Děti dospělé***

I pro dospělé děti není rozvod jednoduchou záležitostí, může to u nich vyvolat pocity úzkosti a ztráty. Rozvod také pochopitelně může ovlivňovat jejich chování a reakce ve vlastním manželství.

(Novák, Průchová, 2007)

4.1.2 Neangažovanost rodiče a jeho dopady na dítě

Neangažovanost jednoho z rodičů ve výchově svých dětí pro děti znamená spousty problémů, ať už jsou to problémy ve škole či citové problémy.

- **Školní a společenské problémy**

Podle výzkumu mají děti, se kterými se jeden z rodičů po rozvodu nestýká horší prospěch ve škole, je pro ně typičtější i větší absence ve škole a mají problémy se společenským životem. Hůře se dětem navazují kontakty s vrstevníky.

- **Citové problémy**

Mezi citové problémy, které děti mohou díky chybějícímu rodiči provázet, patří smutek, vztek a deprese.

- **Smutek**

Smutek je reakce většiny dětí do osmi let na odchod jednoho z rodičů. Většinou je doprovázen pláčem a prosbami, aby se rodič vrátil. Svoji bolest většina dětí zakrývá hněvem, a pokud ani to u rodičů nezabere, zpravidla propadají depresi.

- **Vztek**

Pocit vzteku je typický pro děti starší a dospívající. V případě, že v rodině chybí otec, se pocity vzteku častěji projevují u chlapců, kteří jsou postupem času více nezvladatelní a hůře s nimi matky vycházejí. Jediným řešením nápravě chování je angažovanost druhého rodiče.

- **Deprese**

Deprese se objevuje jak u chlapců a děvčat, převážně je to reakce na ztrátu lásky rodiče, která je typická pro porozvodové období. Někdy může trvat i několik let a projevuje se například poruchami chování. Dětskou depresi vyvolanou ztrátou lásky rodiče

u dětí může vyvolat negativní sebehodnocení, vnímají se jako neúspěšní a jsou více sebekritičtí.

Deprese se projevuje ve kterékoliv ze čtyř následujících oblastí chování

- **Citové.** Děti jsou plačtivé a smutné a tento stav trvá nejméně půl roku.
- **Motivační.** Děti často zanedbávají školu a ztrácí motivaci k učení, mají menší zájem i o hry a domácí práce.
- **Fyzické.** Některé děti ztrácí chuť k jídlu, jsou unavené a mohou si stěžovat na bolesti hlavy a břicha.
- **Kognitivní.** Děti se podceňují ve všech oblastech, jak ve škole, ve vztazích ke kamarádům tak i ve sportu.

(Teyber, 2007)

4.1.3 Prožívání odpovědnosti za rozvod

Děti ve věku do deseti či dvanácti let se často domnívají, že rozvod rodičů je jejich vina. Dítě v tomto věku si myslí, že většina věcí, které se kolem něj dějí, se týkají zásadně jeho. Starší děti už přece jen vnímají svět realističtěji, ale i přes to u nich přetrvává sklon považovat se za příčinu dění.

Odpovědnost, kterou dítě může prožívat, může být zapříčiněna několika faktory. Dítě si může myslet, že v důsledku toho, že se na své rodiče zlobí a přeje si, aby třeba jeden z rodičů odešel, a on pak rodinu opustí, si může myslet, že to zapříčinilo právě jeho ošklivé tajné přání. Tuto falešnou představu můžeme nazvat jako *magické myšlení*. Pro dítě je představa, že něco takového dokáže, zdrcující. Tři čtvrtiny dětí ve věku čtyř až deseti let se domnívají, že právě oni způsobily rozvod rodičů. I starší a dospělejší děti mají takový pocit, ne už však v takové míře jako děti mladšího věku. Proto je na rodičích, aby se svým dítětem mluvili a ujistili ho, že to není jeho vina, že se rodiče rozchází. (Teyber, 2007)

4.1.4 Když rodiče dávají vinu dětem

V naší společnosti jsou však i rodiče, kteří právě svůj rozvod dětem za vinu dávají. Což je pro dítě velice stresující a jeho obavy za odpovědnost z rozvodu rodičů jsou zcela potvrzeny. U těchto dětí se často objevují dlouhodobé deprese, nízké sebevědomí a samozřejmě pocity viny. Rodiče, kteří své děti obviňují z rozchodu, si na svých dětech ventilují svůj pocit selhání a chtějí se vyhnout odpovědnosti za své činy. Chování těchto rodičů může být zapříčiněno tím, že i oni samotní byli v dětství terčem kritiky svých rodičů a byli přesvědčeni, že musí být dokonalý. Rodiče by nikdy neměli svalovat vinu za své chování a jednání na děti a měli by na sebe vzít odpovědnost za své chyby. (Teyber, 2007)

4.2 Dopady rozvodu na rodiče

Na začátku této kapitoly bych chtěla zdůraznit, že i když je každé druhé manželství v naší zemi rozvedeno, v literatuře jsou spíše dostupné informace, které se týkají dopadů na děti a to jaké následky má rozvod na samotné rodiče, nebývá v centru pozornosti.

Jak pro děti, tak i pro samotné rodiče není rozvod jednoduchou záležitostí. Rodiče často uvádějí, že se u nich dostavují změny nálad, které mohou vyústit až v hlubokou depresi. Také je doprovází snížená pracovní výkonnost, různé zdravotní potíže, podrážděnost a poruchy spánku. Mnoho rodičů ve zvýšené míře v tomto období také častěji inklinuje k alkoholu, kouření a někteří i k drogám. Nejobtížnějším obdobím bývá první rok po rozvodu a poté trvá i několik let, než bývalý manželé získají zpět svou sebedůvěru. Podle odborníků existují tři fáze psychosociálního porozvodového procesu:

- První fáze je tou nejbolestivější. V této fázi může docházet ke špatným rozhodnutím, které může ovlivnit další průběh

rozvodu a porozvodové komunikace. Často rodiče jednají unáhleně a může docházet i k fyzickému napadání. Asi polovina dětí je bohužel svědkem těchto jednání mezi rodiči. Toto počáteční období může v některých případech trvat až rok i dva.

- Druhá fáze je fáze, kdy dochází k mnoha změnám. Může zde docházet ke stěhování, změně zaměstnání, k navazování nových vztahů. Pro celou rodinu je samozřejmě nejlepší, pokud by nemuselo docházet k velkým změnám.
- Ve třetí fázi by mělo docházet spíše k uklidnění a stabilitě porozvodové situaci v rodině. Tento proces vyrovnat se všemi změnami může trvat dva až tři roky. Oba rodiče se shodují na tom, že rozvod v jejich životě změní spousty věcí. V této nelehké situaci plné utrpení je dobré, pokud rodině pomáhá i širší rodina a přátelé. (E. Teyber, 2007)

Pro rodiče existuje mnoho literatury a příruček, ze kterých mohou čerpat v případě, že si s rozvodem a porozvodovou situací nebudou vědět rady. Pokud však rodič bude mít pocit, že porozvodovou situací nezvládá a on i jeho dítě nějakým způsobem trpí, je nejlepší v takové situaci vyhledat odbornou pomoc. Jsou to především pracovníci, kteří se zabývají péčí o děti, dětské psychologové a manželské poradny. (Matějček, Dytrych, 1992)

4.2.1 Syndrom zavrženého rodiče

Syndrom zavrženého partnera lze zjednodušeně definovat, jako manipulaci dítěte proti druhému rodiči. Jeden z rodičů takzvaně programuje dítě proti druhému. Programující rodiče se často chovají agresivně, jak k bývalým partnerům, tak i k jejich blízkým osobám. Jsou žárliví, závistiví a stavějí se do role oběti.

Programujícím rodičem může být pochopitelně jak muž, tak i žena, jsou to lidé, kteří se nedokážou smířit se ztrátou bývalého

partnera. Dítě, které je tímto rodičem ovlivňováno se s ním pak identifikuje a dochází k tomu, že druhého rodiče také zavrhne. (Novák, Průchová, 2007)

Diagnostika syndromu zavrženého rodiče (SZR) :

1. Nenávistná kampaň za degradaci rodiče: dítě projevuje silnou nenávist k rodiči a na cílený dotaz spustí výčet záporných charakteristik, zlých činů, špatného chování. Pozitivní emoce jsou vytěsněny.
2. Slabé, banální, neodůvodněné či absurdní zdůvodňování této nenávisti a odporu k zavrženému rodiči či nechuti k setkání s ním.
3. Nepřítomnost ambivalence (černobílé hodnocení rodiče): normální dítě většinou hovoří o kladných i záporných povahových vlastnostech otce i matky, kdežto „odcizené“ dítě programujícího rodiče nekriticky přijímá a zavrženého pouze kritizuje.
4. Fenomén nezávislého názoru: děti postižené SZR často uvádějí, že nechuť stýkat se s druhým rodičem je jejich vlastní. Vsugerované nepravdy pak samostatně rozvíjejí. Programující rodič to rád zdůrazňuje před těmi, kdo rozhodují o styku.
5. Reflexní podpora programujícího rodiče v rodičovském konfliktu: při diagnostických či terapeutických sezeních dítě postižené SZR souhlasí automaticky a bez zaváhání se vším, co programující rodič tvrdí. Nečeká na protiargument rodiče zavrženého nebo jej zcela ignoruje, nevidí, neslyší. Dětská kritika vůči zavrženému rodiči bývá dokonce silnější a emotivnější než kritika programujícího rodiče.
6. Nepřítomnost pocitu viny: děti postižené SZR nezakoušejí žádný pocit viny, že zavržený rodič je postižen, že trpí, že ignorují jeho city.

7. Vypůjčené scénáře (papouškování) signalizuje vysokou pravděpodobnost SZR. Z kontextu dětských obviňování zavrženého rodiče a jejich obsahu je patrné, že byly sdělovány programujícím rodičem, dítě je vyslechlo a reprodukuje. Dětská výpověď pak obsahuje výrazy a obraty, které děti daného věku ještě nepoužívají. Mnohá dětská obvinění jsou identická s obviňováním programujícího rodiče.
8. Rozšíření nepřátelství na členy původní rodiny zavrženého rodiče způsobuje bolest zejména prarodičům dětí, kteří svá vnoučata milují.

(Bakalář a kolektiv, 2006)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Úvod k praktické části

Praktická část je zaměřená na samotný výzkum této práce. Na začátku praktické části jsou popsány: cíl práce, metodika výzkumu a výzkumný soubor. Hlavní část tvoří rozhovory s mými respondenty. Výzkumné rozhovory jsou rozděleny na tři hlavní části, na rozhovory se ženami, muži a dětmi.

Ve zkratce je nutné říci, že ženy to po rozvodu neměly jednoduché a ve většině případů své děti vychovávaly samy. Tyto ženy musely většinu starostí zvládnout samy, jak výchovu dětí, starost o domácnost a ještě finanční zabezpečení rodiny, jelikož ve většině případů se samotní tatínkové v roli otce moc neangažovali.

Ani samotní otcové to nemají po rozvodu jednoduché, často tak ztrácí kontakt se svými dětmi a to pro obě strany může znamenat velké emocionální problémy. Někteří otcové mají pocit, že výchova dítěte je převážně matčina záležitost, řada matek je bohužel téhož názoru, a proto může docházet k tomu, že se většina otců po rozvodu méně angažuje na výchově svých dětí. I když už se postupem času tato předpojatost začíná měnit, stále v lidech přetrvává pocit, že výchova je záležitostí převážně matek. (Teyber, 2007)

Ve svém výzkumu jsem spolupracovala s „dětmi“, které jsou už v dospělém věku. Rozvod každé dítě prožívá jinak, záleží na věku a pohlaví dítěte i pohlaví rodiče, který odešel. Děti mohou po rozvodu rodičů trpět velkými emočními problémy, někteří z nich mohou mít problémy se vzděláním, poruchami chování, v první řadě záleží na rodičích, a na tom jaký vztah s dítětem po rozvodu budou mít.

5. Cíl práce a hlavní výzkumná otázka

Cílem praktické části je zjistit to, jak rozvod ovlivnil jednotlivé členy rodiny, kteří si rozvod prožili. U bývalých manželů jsem se zaměřila na jejich současný stav, zda by se ještě po rozvodu chtěli znovu vdát či oženit, na to jaké byly příčiny rozvodu a hlavně na to, jak samotný rozvod poznamenal jejich životy a jak ovlivnil jejich vztahy v rodině. U dětí, které si prošly rozvodem rodičů, jsem také zjišťovala, jaké mají po rozvodu vztahy s rodiči a jaký vliv měl a má rozvod na jejich životy, například, zda si myslí, že je rozvod nějak ovlivnil v chování k druhému pohlaví.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký dopad měl rozvod na život jednotlivých členů rodin ?

6. Metodika výzkumu

6.1 Použitá metoda

Pro praktickou část své bakalářské práce jsem si zvolila kvalitativní výzkum pomocí případové studie. „*V případové studii jde o detailní studium jednoho nebo několik málo případů, kde sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců.*“ (Hendl, 2005)

Pro získání potřebných dat jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. „*Polostrukturovaný rozhovor je charakteristický tím, že tazatel má předem připravené hlavní schéma otázek, jejichž pořadí může během interview měnit a případně je doplňovat dalšími otázkami.*“ (Miovský, 2006)

Doplňující výzkumné otázky pro rodiče:

- *Jaké dopady měl rozvod na Váš tehdy současný život?*
- *Cítili jste se po rozvodu šťastni?*
- *Jaké jste měli a máte v rodině po rozvodu vztahy?*
- *Chtěli byste se ještě někdy vdát/oženit?*

Doplňující výzkumné otázky pro dítě:

- *Jak jste vnímali rozvod vašich rodičů?*
- *Jak Vás rozvod rodičů ovlivnil do Vašeho budoucího života?*
- *Jaké máte vztahy s rodiči?*

6.2 Postup při získávání dat

Rozhovory se uskutečnily v měsících prosinec 2011 a leden 2012. Délka rozhovorů trvala v rozmezí 60 - 90 minut, záleželo na daném respondentovi, na jeho otevřenosti a sdílnosti. Konverzaci jsem nejprve zahájila přátelským rozhovorem a poté jsem přistoupila

k samotnému výzkumnému interview. Na rozhovor jsem si připravila čtyři hlavní témata. V první části jsem zjišťovala současný stav respondentů, v druhé části jsem chtěla zjistit, proč vůbec k rozvodu došlo a ve třetí a čtvrté části, které byly pro výzkum nejdůležitější, jsem se ptala na důsledky rozvodu a rodinné vztahy.

Rozhovor jsem si ukládala do svého počítače a po prostudování jsem se ho snažila co nejlépe zpracovat do výzkumné části. Odpovědi respondentů jsou v nezměněné podobě.

6.3 Realizace výzkumu

Pro získávání dat jsem zvolila online rozhovory pomocí sociální sítě Facebook. Respondenty jsem oslovila s prosbou, zdali by se nezúčastnili mého výzkumu pomocí internetu a to formou emailu. Vzhledem k tomu, že téměř všechny oslovené respondenty znám osobně, všichni s výzkumem souhlasili a byli ochotni podělit se o své zkušenosti. Při zaslané žádosti jsem také uvedla, že pokud respondent nebude chtít na nějakou otázku odpovědět, má na to právo. Tento prostředek získávání potřebných informací jsem si zvolila z důvodu toho, že někteří oslovení respondenti, které jsem si pro svůj výzkum vybrala, v současné době žijí v jiných městech na území České republiky a osobní setkání by pro ně bylo z časového hlediska problém. Další výhodou by mohla být také větší otevřenost respondentů, jelikož ne každý člověk se rád svěřuje se svými osobními záležitostmi při osobním setkání. Online rozhovor byl také pro respondenty více pohodlnější a rozhovory mohly probíhat z jejich domovů, kde se cítí nejlépe.

Velikost získaných dat se lišila, jelikož každý člověk ať už v dospělém věku či jako dítě, rozvod v rodině prožívá jinak. Záleží na spoustě okolností, například na tom, po jak dlouhé době se manželé rozešli nebo na tom, zdali byl pro ně rozvod stresujícím zážitkem nebo pouhou formalitou.

7. Výzkumný soubor

7.1 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvoří členové z několika rozdílných rozvedených rodin. Ve výzkumu jsem se zaměřila jak na ženy, muže tak i děti, kteří si prošli rozvodem. Vzhledem k tomu, že hlavní otázkou výzkumu jsou dopady rozvodu, rozhodla jsem se oslovit děti z rozvedených rodin, které jsou již v dospělém věku.

Výzkumu se nakonec zúčastnilo celkem devět osob, z toho tři ženy ve věku od 46 let do 50 let, tři muži ve věku od 42 let do 53 let a tři dospělé děti ve věku od 26 let až 29 let. Jména respondentů vzhledem k jejich anonymitě jsou změněná.

Bližší charakteristiku respondentů, kteří byli osloveni pro výzkum se nachází v následující tabulce č.1

	<i>Jména členů původní rodiny</i>	<i>Věk</i>	<i>Vzdělání</i>	<i>Stav</i>
<i>ŽENY</i>	Petra	48	VŠ	Rozvedená
	Pavla	50	SŠ	Rozvedená
	Lenky	46	SŠ	Rozvedená
<i>MUŽI</i>	Ladislav	42	SŠ	Rozvedený
	Libor	53	SOU	Ženatý
	Pavel	50	SOU	Rozvedený
<i>DĚTI</i>	Miroslava	27	VŠ	Svobodná
	Adam	29	SŠ	Svobodný
	Lucie	26	SŠ	Svobodná

8. Výsledky

8.1 Ženy

8.1.1 Petra

Přítomnost

V současné době Petra žije již několik let s mužem, který je také již několik let rozvedený. Ze svého bývalého manželství má Petra dnes již dospělého syna, se kterým se snaží vídat co nejvíce. V současné době žije v České republice mnoho párů bez oddacího listu a i Petra se svým přítelem podruhé zřejmě k oltáři nepůjdou, protože na otázku, zda by se chtěla ještě vdávat, odpověděla následovně: *„Vdávat bych se již nechtěla, žijeme společně bez jakýkoliv papírů a vyhovuje nám to.“*

Příčiny rozvodu

Petrino manželství trvalo pouze čtyři roky, z toho dva roky, už s manželem ale nežila. Hlavní příčinou rozvodu bylo, jak Petra říká: *„Manžel byl alkoholik, jeho opakované pití už jsem nemohla dále snášet a požádala jsem o rozvod. Nechtěla jsem ani, aby syn, který byl ještě malinký vyrůstal s otcem alkoholikem.“* Tudíž se musela Petra o svého syna starat sama a dodává: *„Manžel neměl o syna zájem a po rozvodu zmizel neznámo kam.“*

Dopady rozvodu

Petře v době rozvodu bylo něco málo přes dvacet let a jak sama říká: *„V době rozvodu jsem byla ještě dost mladá a asi jsem si nepřipouštěla nějaké psychické problémy, situace kolem rozvodu byla sice nepříjemná, ale po odeznění nepříjemností z období rozvodového řízení jsem se cítila opět dobře.“* S odstupem času více jak 20 let je Petra ráda, že se tenkrát pro rozvod odhodlala. Rozvod měl pro Petru především ekonomické dopady: *„Naše ekonomická situace se po*

rozvodu zhoršila, bývalý manžel neplatil na syna výživné a ani se o syna nezajímal, na vše jsem byla sama“. I přes ekonomické problémy mohla Petra se synem zůstat v jejich bytě a i nadále mohla pracovat ve svém zaměstnání. A zda jí samotné zbýval nějaký volný čas na její koníčky, odpověděla: „V rámci možností jsem se nadále věnovala svým koníčkům, ale především koníčkům a zájmům mého syna, peněz sice moc nebylo, ale snažila jsem se, aby syn nestrádal.“

Komunikace a vztahy v rodině

Se svým bývalým manželem Petra téměř nekomunikuje, jak ona říká: „Se svým bývalým partnerem komunikujeme pouze na takové úrovni, že když se potkáme, popovídáme si, jinak nekomunikujeme.“ Vztah se synem má Petra velmi dobrý, po rozvodu se mu snažila každou volnou chvíli věnovat, vždy po práci a o víkendech. Svůj vztah se synem hodnotí takto: „Se synem jsem měla kamarádský vztah, náš vztah je velmi pozitivní, myslím, že mezi námi nebyli žádné problémy“.

8.1.2 Pavla

Přítomnost

Pavla je rozvedená 8 let, z manželství má dva syny, kteří byli v době rozvodu už plnoletí. Po rozvodu žije Pavla sama a na otázku, zda by se ještě někdy chtěla vdát odpověděla: „Po svatbě v současné době už netoužím a vdávat bych se už opravdu nechtěla.“ S odstupem několika let se Pavla na rozvod dívá takto: „Byl to nezbytný a osvobozující krok v mém životě.“

Příčiny rozvodu

Pavla a její muž se rozvedli po dlouhých 24 letech, o rozvod požádal její manžel. Hlavním důvodem rozvodu bylo, jak Pavla říká: „Důvodem rozvodu byla nevěra a to, že jsme si přestali rozumět, nemohli jsme spolu už zkrátka žít.“

Dopady rozvodu

Pavla po rozvodu vyhledala odbornou pomoc a nějaký čas docházela k psychologovi. V rozvodovém období se Pavly psychický stav zhoršil, toto období popsal následovně: *„V době rozvodu jsem měla deprese, ale nemyslím si, že byly vyvolané pouze rozvodem, ale spíš celkovou životní situací, v které jsem se právě nacházela. Po vyřešení všech tehdejších problémů deprese vymizely. Po rozvodu jsem se cítila také velice osamělá.“* Jako u většiny žen, také i u Pavly se značně zhoršila ekonomická situace, byt Pavle sice zůstal, ale obě děti v té době studovaly vysokou školu a tudíž to neměla jednoduché. Pavla už si ke konci manželství s partnerem téměř nerozuměla. *„S bývalým manželem jsme už téměř nekomunikovali, rozvod pro mě znamenal i velikou úlevu, ale přes to jsem měla velké obavy z toho, jak vše sama zvládnou.“*

Komunikace a vztahy v rodině

Vzhledem k tomu, že děti byly již v době rozvodu plnoleté a obě přechodně bydlely na koleji, vídaly se s Pavlou pouze o víkendech a to nepravidelně. Na otázku, která se týkala komunikace s dětmi, Pavla odpověděla takto: *„Vždycky jsem se snažila s mými dětmi vycházet a mít s nimi pěkný vztah, ale někdy je to dost těžké. Jsou to kluci, kteří mají nebo měli blíž k otci.“* Se svým bývalým manželem, který se znovu oženil, Pavla nekomunikuje, pokud se náhodou potkají, ze slušnosti se pouze pozdraví.

8.1.3 Lenka

Přítomnost

Lenka je rozvedená již pár let a ze svého prvního manželství má dvě děti. Jako většina mých respondentů žije se svým současným partnerem bez oddacího listu, ale jak ona sama říká: *„O vdávání jsem se svým současným partnerem už hovořila a možná, že se někdy ještě vdám.“*

Příčiny rozvodu

Lenčino manželství trvalo 20 let a hlavním důvodem, proč se manželé rozvedli, bylo, jak Lenka uvádí: *„Zásadním důvodem, proč jsem po dvaceti letech požádala o rozvod, byl dlouhodobý střet zájmů, děti vzhledem k tomu, že chtěli být u mne, tak jsem je získala do své péče, ale to všechno řešil soud.“*

Dopady rozvodu

Po rozvodu Lenka pociťovala zejména úlevu. Na otázky, které se týkaly změn, které Lenka musela po rozvodu podstoupit, odpověděla následovně: *„Po rozvodu jsem se musela přestěhovat a moje ekonomická situace se samozřejmě zhoršila. Co se týkalo mojí psychiky, byla jsem na tom po rozvodu dobře a nemusela jsem vyhledávat odbornou pomoc, ale šťastná jsem se cítila až tak půl roku po rozvodu, měla jsem z toho všeho spíše smíšené pocity, ale pocit viny, z toho, že jsem požádala o rozvod, jsem neměla.“*

Komunikace a vztahy v rodině

Ve většině případů jsem se setkala, že bývalí manželé spolu téměř nekomunikují a u Lenky tomu není jinak. Se svým bývalým manželem prakticky nekomunikuje. Vztahy s dětmi Lenka, ale hodnotí jako dobré: *„Vztah se svými dětmi, které ještě nebyly v době rozvodu plnoleté, máme velmi dobrý. Řekla bych, že se mezi námi nic nezměnilo ani před ani po rozvodu.“*

8.2 Muži

8.2.1 Ladislav

Přítomnost

V současné době žije Ladislav již několik let ve společné domácnosti se ženou, která je také rozvedená, z tohoto vztahu Ladislav nemá žádné děti. Ze svého bývalého manželství má Ladislav dnes již dospělé děti, se kterými má velmi pěkný vztah. Na otázku, zda by se chtěl ještě někdy oženit, mi odpověděl: „*Že nic není vyloučeno.*“

Příčiny rozvodu

Ladislavovo manželství trvalo dlouhých 21 let, ale dalo by se říci, že manželství skončilo již před několika lety, jelikož manželé spolu již několik let nežili ve společné domácnosti. Na otázky ohledně rozvodu Ladislav odpověděl následovně: „*O rozvod požádala manželka po 21 letech a hlavním, důvodem rozvodu byly dlouhodobé neshody v manželství. Šlo jen o úřední akt.*“ Vzhledem k tomu, že děti byly v době rozvodu již plnoleté, samy si určují, jak často se vídají se svými rodiči.

Dopady rozvodu

Rozvod jako takový pro Ladislava neznamenal velké dopady pro jeho tehdejší život. Při rozchodu se svou bývalou ženou se musel Ladislav od své ženy odstěhovat, ale jinak jsme během našeho rozhovoru nepřišli na jiné zásadní okolnosti kromě této, které by se Ladislavova života nějak významně dotkly. I přes to, že se Ladislav musel stěhovat, zůstal i nadále ve městě, ve kterém žil doposud a mohl tak zůstat ve svém dosavadním zaměstnání. Po jeho psychické stránce se cítil, jak on říká: „*Normálně a žádné zásadní dopady na mě rozvod neměl.*“

Komunikace a vztahy v rodině

Vztah se svou exmanželkou Ladislav popsal následovně: „Vztah s mojí bývalou ženou mám, dalo by se říct normální, komunikujeme spolu.“ Se svými dětmi Ladislav vychází velice dobře, a snaží se s nimi trávit volný čas a být s nimi často v kontaktu. Jak on sám říká: „Můj vztah s dětmi bych hodnotil jako čím dál tím lepší.“

8.2.2 Libor

Přítomnost

Libor prožil rozvod před 21 lety. Jeho první manželství trvalo deset let a má z něj dnes již dvě dospělé děti. Znova se Libor oženil půl roku po rozvodu a dnes je se svoji současnou ženou už dvacet let a v manželství se mu narodily dvě děti. Další rozvod už by si Libor rozhodně prožít nechtěl: „Ne, další rozvod už bych prožít nechtěl, hlavně kvůli dětem, koukat se na ně, jak jsou nešťastné.“

Příčiny rozvodu

Bývalé Liborovo manželství bylo plné konfliktů, nevěř, on sám na své bývalé manželství vzpomíná následovně: „S mojí bývalou manželkou jsme se brali, když už čekala naše první dítě. Hlavní důvody rozchodu byla opakovaná nevěra a velkou roli v našem rozchodu hrál i alkohol. Po letech už se její nálady a chování nedalo vydržet a našel jsem si ženu, se kterou mi bylo dobře. Po častých hádkách jsem po deseti letech požádal o rozvod.“

Dopady rozvodu

Po rozvodu Libor své bývalé ženě a dětem nechal byt, ze kterého se odstěhoval. Po vyměření alimentů na děti se značně zhoršila i Liborova finanční situace, kterou popsal následovně: „V době, kdy jsem se rozváděl, jsem měl plat 2500 Kč a z toho mi vyměřili alimenty 1 400 Kč.“ Co se týkalo Liborovy psychické

stránky, nebyl na tom moc dobře: „Ještě před rozvodem jsem navštívil s manželkou poradnu, ale bylo to naprosto zbytečné, psychiatr mi tenkrát řekl, že mě má manželka pouze jen jako věc. Po rozvodu jsem byl zcela na dně, trvalo mi několik let, než jsem se srovnal s tím, že jsem děti opustil. Měl jsem hrozné výčitky vůči dětem, já jsem se stresu a problémů zbavil, ale děti jsem v tom nechal.“ Libor rozvodem jak on uvádí, velice trpěl: „Nikomu bych nepřál zažít, to co jsem musel prožívat já, nedá se ani popsat, jak moc mě trápilo to, že už své děti nebudu moc denně vídat.“

Komunikace a vztahy v rodině

Po rozvodu se Libor snažil s dětmi trávit hodně času: „Scházel jsem se s nimi každou volnou chvíli, čekal jsem na ně před školou a jednou za 14 dní jsem si je mohl na víkend vzít a to byly nádherné chvíle.“ S dětmi z prvního manželství Libor komunikuje, vídají se téměř pravidelně. Všichni bydlí ve stejném městě i přes to, že Liborovi bylo před lety nabídnuto, že by se mohl přestěhovat do 100 kilometrů vzdáleného města, ale on tenkrát kvůli dětem odmítl. Se svoji první manželkou Libor nijak nekomunikuje: „Se svojí bývalou ženou se nestýkám, nemáme si co říct. Každý máme svůj život.“

8.2.3 Pavel

Přítomnost

Pavel je rozvedený už několik let, jeho manželství trvalo dlouhých 17 let. Z manželství se mu narodily dvě děti, které byly po rozvodu svěřeny matce. Po rozvodu měl Pavel několik vztahů, které ale vždy skončily. V současné době Pavel přítelkyni nemá, ale při rozhovoru se mi svěřil: „Chtěl bych mít partnerku, se kterou bych mohl žít, ale ženit a zakládat novou rodinu už bych nechtěl, protože si myslím, že by to bylo na úkor mých dvou dětí.“

Příčiny rozvodu

Hlavními příčinami rozvodu bylo, jak Pavel říká: „Rozvedli jsme se kvůli mým finančním problémům, které vznikly v důsledku mého podnikání, tato situace však odstartovala i další problémy v rodině, jako byla například nevěra.“ A dodává „Problémů kolem dluhů už bylo tolik, poslední tři roky manželství bylo opravdu peklo, s manželkou jsme se kvůli tomu neustále hádali a tak požádala o rozvod.“

Dopady rozvodu

Po rozvodu, žil Pavel ještě nějakou dobu s bývalou manželkou a dětmi. Poté se, ale raději odstěhoval k rodičům, jelikož společné bydlení nebylo pro rodinu v důsledku hádek zrovna jednoduché. Vzhledem k tomu, že Pavel musel platit dluhy a pochopitelně alimenty na své děti nebyl na tom finančně zrovna nejlíp. „Po rozvodu jsem na tom po psychické stránce nebyl moc dobře, bylo mi líto toho, že jsem musel opustit své děti, naštěstí bydlíme ve stejném městě a nebyl problém je kdykoliv vidět.“ Na otázky týkající se toho, jaké dopady měl rozvod na Pavla, přiznává: „Po rozvodu jsem vše řešil alkoholem, z tohoto stavu jsem se nemohl vymanit několik let, ale naštěstí jsem vše sám zvládnul. Občas jsem neměl díky dluhům skoro ani co jíst, ale na svoje děti jsem vždy peníze poslal.“

Komunikace a vztahy v rodině

Vztahy těsně po rozvodu Pavel popsal takto: „V době rozvodu jsme se pochopitelně s manželkou hodně hádali, hlavně kvůli penězům. Časem také manželka zažádala o navýšení alimentů, ale nakonec jsem se tomu nebránil, děti jsou pro mě to nejdůležitější a nechtěl jsem, aby nějak strádaly“. Vztahy s dětmi Pavel popsal následovně: „S dětmi jsem se mohl vídat, kdy jsem chtěl, s bývalou manželkou jsme si po rozvodu naštěstí žádné naschvály nedělali a tak jsem mohl děti navštěvovat i doma. Komunikace s dětmi byla vždy

bez problémů. S dětmi se stýkáme i v současné době téměř pravidelně, i když už jsou v dospělém věku a mají svoje životy. Myslím si, že ani rozvodem nějak netrpěly, snažil jsem se s nimi trávit co nejvíce času.“ Na to jaký vztah má Pavel se svojí bývalou ženou, odpovídá: „Vztah s mojí exmanželkou mám myslím lepší, než byl před rozvodem, řekl bych, že náš vztah je takový upřímnější než dřív. Nechápu to, že někteří bývalí manželé už se spolu dál nevidají. V našem případě není problém, pokud se domluvíme, abychom si zašli na kávu nebo i večeri.

8.3 Děti

8.3.1 Miroslava

Přítomnost

Miroslava žije již několik let se svým přítelem. Svatbu, ale zatím neplánují. Na otázku, která se svatby týkala, mi odpověděla následovně: *„Svatbu neplánuji. Jsem poučená tím, že koho si vezmete, tak toho se nezbavíte ani rozvodem, protože ty zákony, které se táhnou se sňatkem, tomu nedovolí.“* Z rozvodu obavy ve svém životě nemá, bere ho jako řešení nefungujícího manželství.

Rozvod rodičů

Miroslava zažila rozvod rodičů jako malé dítě. Na otázku, kdy se rozvedli její rodiče, odpověděla: *„Byl mi asi rok, nevím to jistě, nepamatuji si, že by rodiče byli někdy spolu.“* Rozvod rodičů vnímala, jak říká: *„Zcela normálně, jako přirozenou věc, akorát ve škole jsem si připadala trochu divně, jelikož jsem byla jediná ve třídě, která pocházela z rozvedené rodiny.“* I přes to, že Miroslava žila v dětství pouze s matkou a jejich ekonomická situace nebyla nejlepší, navštěvovala spousty kroužků, například výtvarnou výchovu, keramiku, aerobic, a na odpověď týkající se jejího volného času v dětství odpověděla: *„Měla jsem hrozně moc zájmů a vystřídala jsem*

mnoho kroužků. Škoda, že jsem u ničeho nevydržela déle. Jinak jsem svůj zbylý volný čas trávila pořád venku.“

Dopady rozvodu

Jak je zmíněno již v předešlém odstavci Miroslava z toho, že se rodiče rozvedli, měla v dětství divný pocit, jelikož její kamarádi měli funkční úplné rodiny. Tento pocit ji doprovázel i ve škole, kde jak říká: *„S učením i chováním jsem neměla problémy, jen mi přišlo, že učitelé mě na základní škole neměli moc rádi. Nevím, jestli to nebylo kvůli tomu, z jaké rodiny pocházím, ale když jsem utekla na střední školu, tak tam mě měli všichni naopak rádi.“*

Svého otce Miroslava v dětství navštěvovala pravidelně, toto období popsala následovně: *„Akorát si pamatuji, že jsem měla divný pocit z toho, že se máma s tátou hádají. Vzpomínám si, že jsem byla hodně ve stresu z neustálého přesouvání. Na týden u mamky, na víkend u táty, pořád dokola.“* Na otázku, zda si Miroslava myslí, že se na ní rozvod rodičů nějak podepsal, mi odpověděla takto: *„Neřekla bych přímo, že se na mě podepsal rozvod jako takový, ale v mém případě odloučení rodičů. Odrazilo se ve špatném i dobrém smyslu, to znamená, že něco mi to dalo, něco vzalo. Hodně se to odrazilo v tom, že celý život žiju převážně v ženském kolektivu. Jsem trochu nechápavá v tom, jak by se ženský měly chovat k chlapům, nemám takový ten přirozený model.“*

Komunikace a vztahy v rodině

Vztahy v rodině jsou vždy komplikované hlavně po rozvodu, Miroslava na otázku, jaké měla nebo má s rodiči vztahy po rozvodu, odpověděla následovně: *„Se svým otcem se vídám, ale snažím se moje návštěvy u něj omezovat, jelikož s tátou si vůbec nerozumím. Postupem času jsem zjistila, že je to akorát příživník, který potřebuje na ostatních jen parazitovat. Jde mu pouze o to, aby se měl dobře on sám.“* Tato odpověď na vztah s otcem pro mě byla trochu

překvapivá, ale Miroslava mi vše vysvětlila: „*Díky otci, který je podle mého názoru velký sobec a neplatil nájem v bytě, který je napsán na moje jméno, mi vznikla exekuce, nejraději bych se sním už nevidala.*“ A dodává „*Moc dobře jsem nevycházela ani s jeho rodiči, proto jsem se snažila moje návštěvy vždy co nejvíce zkrátit, spíše jsem je brala jako nutnost.*“

O vztahu k matce mluví následovně: „*S mamkou vycházím dobře, cítím z ní, že mě má opravdu ráda, je to taková kamarádka do nepohody. Vždycky jsem k ní měla blíže než k otci, nevzpomínám si, že bychom spolu někdy měly nějaké konflikty.*“

8.3.2 Adam

Přítomnost

Adam je zcestovalý mladý muž, který se před nedávnem rozešel se svojí dlouholetou přítelkyní, a proto je v současné době bez partnerky. Na dotaz jestli by se v budoucnu chtěl oženit, zda ho rozvod rodičů v dětství od sňatku neodradil, odpověděl: „*Až potkám tu pravou, určitě se svatbě nebráním, myslím si, že mě rozvod rodičů od ženění neodradil.*“

Rozvod rodičů

Adam vzhledem k tomu, že mu byli v době rozvodu asi 3 roky, rozvod rodičů nějak zásadně nevnímal. Bohužel otec o něj nejevil jakýkoliv zájem, a proto Adam vyrůstal pouze s matkou, která se mu snažila ve volných chvílích co nejvíce věnovat. I přesto, že se finanční situace v rodině dosti zhoršila, Adam se mohl věnovat svým oblíbeným koníčkům jako byl sport a rybaření.

Dopady rozvodu

Na otázky, které se týkaly možných dopadů rozvodu na Adama, odpovídal následovně: „*Myslím si, že rozvod rodičů se odrazil v mé výchově, bohužel v rodině chyběla tvrdá ruka otce, tudíž nebyl*

člověk tlačěn k lepším výsledkům. Otec se o mě nikdy nezajímal, určitě mě mrzelo, že na fotbalovém zápasu všichni ostatní kluci tátů měli a jen já ne, nikdy jsem to nezažil, jaký to je mít tátů.“ Na otázku ohledně školy a prospěchu, dodává: „Vzhledem k poměrně volné výchově, jsem nějaké problémy s chováním i známkami měl.“ Jiné dopady rozvodu rodičů na sobě Adam nepozoroval, v dospívání ani v současné době neexperimentoval s drogami a ani nekonal žádnou delikventní činnost. Rozvodu se ve svém budoucím životě neobává a na otázku jestli si myslí, že ho rozvod rodičů nějak ovlivňuje v jeho partnerských vztazích, odpověděl: „Nikdy jsem nepozoroval žádné problémy či jiné neshody v partnerských vztazích v důsledku rozvodu mých rodičů“.

Komunikace a vztahy v rodině

Co se týká Adamovi komunikace s rodiči, v dětství jak již bylo zmíněno, otec neměl o Adama zájem, proto se téměř nevidali a téměř se to nezměnilo ani v Adamově dospělosti, svůj vztah k otci zhodnotil následovně: „Se svým otcem se téměř vůbec nestýkám, a proto se nedá mluvit ani o tom, že by mezi námi nějaký vztah byl.“ Jelikož se Adam se svým otcem vůbec nestýkal, dalo by se říci, že téměř nezná ani své prarodiče z otcovi strany. Naopak vztah s matkou hodnotí daleko pozitivněji, řekl o něm: „Můj vztah s matkou i přes to, že hodně cestuji a stýkáme se dost nepravidelně, je velice dobrý, řekl bych, že je to kamarádský vztah. Obdivuji mámu za to, že vlastně bez jakékoli otcovy pomoci a to i finanční, všechno zvládla, měli jsme pěkné bydlení a v dětství jsem se mohl věnovat svým oblíbeným koníčkům.“

8.3.3 Lucie

Přítomnost

Lucka je mladá žena, která má již několik let přítele, se kterým žije ve společné domácnosti. V současné době a ani do budoucna svatbu Lucka se svým přítelem neplánuje. Na otázku, zda by se

někdy chtěla vdávat a pokud ano, zda by měla obavy z rozvodu, odpověděla: *„Již od mala, skutečně od mala, dávno před rozvodem rodičů se držím názoru, že svatba pro mě není a nebude. Ale kdo ví. A pokud od svého názoru upustím a vdám se...tak ano, v tom případě bych měla obavy z rozvodu.“*

Rozvod rodičů

Rozvod rodičů si Lucka se svojí starší sestrou prožili právě v období puberty, Lucii bylo 16 let. Rozvod rodičů Lucie vnímala následovně: *„Viděla jsem to jako něco, co musí být...co by mělo být, abychom začali žít kvalitnější život. V té době jsem ovšem byla hodně ovlivněná matkou, která o rozvod zažádala. Zpětně to vidím tak, že matka byla ovlivněna svým milencem. Jiný důvod k rozvodu nebyl.“* Po rozvodu rodičů došlo i k tomu, že otec Lucii obvinil z toho, že neudělal nic proto, aby se otec s matkou nerozvedli, tuto událost Lucie popsala následovně: *„Těsně po rozvodu mě otec jednou přes zasloupanou esemsku obvinil z toho, že jsem stála při matce – jak před rozvodem, tak vzápětí po něm. Že jsem neudělala nic proto, aby k rozvodu nedošlo. Jinak mi rodiče nikdy nic podobného nevyčetli.“*

Dopady rozvodu

Rozvod rodičů Lucii do jisté míry poznamenal, k tomuto tématu se Lucie vyjádřila následovně: *„Rozvod rodičů se na mě odrazil. Dlouho jsem se s tou situací nemohla vnitřně smířit. V důsledku rozvodu se mi zhoršili i známky asi ze dvou předmětů a docházka ve škole.“* Mimo jiné Lucie se po rozvodu rodičů prožívala i zvýšené vypětí, ale jak ona sama popisuje, nebylo to možná kvůli rozchodu rodičů, ale spíše kvůli novému příteli, kterého matka měla. K této situaci se Lucie vyjádřila následovně: *„Po rozvodu z důvodu matky přítele, kvůli kterému se právě rozvedla, jsem trpěla velkým stresem a nervovým vypětím. Byl agresivní a násilnický. A i dnes mívám občas špatné sny.“* Vzhledem k tomu, že v době rozvodu byla Lucie se sestrou na prahu dospělosti a s otcem měli pravidelný

kontakt, jiné nějaké zásadní problémy Lucie v důsledku rozchodu nepocituje.

Komunikace a vztahy v rodině

Co se týká vztahů v rodině, s rodiči se Lucie vidá celkem pravidelně. S matkou přibližně dvakrát do týdne a s otcem zhruba jednou za dva týdny, nebo častěji, záleží na jejich pracovní vytíženosti. Vztahy s rodiči Lucie popsala následovně: *„Vztah mezi mnou a mým otcem je po rozvodu a zároveň od doby, co se od nás odstěhoval, mnohem lepší. V podstatě dobrý, řekla bych. Projevuje mnohem větší zájem, jak o mě, tak o mou sestru. Dříve, když byl ještě ženatý s matkou, nás v podstatě nevnímal.“* Co se týče vztahu s matkou, ten vylíčila takto: *„Náš vztah je také dobrý, ale pro mě je pár záležitostí stále nevyřešeno – nevyřčeno. S matkou se vidáme často. Podporujeme se. Na minulost raději nemyslet.“* S prarodiči jak z matčiny strany, tak i s otcovi má Lucie i její sestra dobré vztahy, jak sama uvádí: *„Jako malé jsme navštěvovali oboje naše prarodiče velmi často, nyní už není tolik času, ale párkrát za rok se je přeci jen snažíme navštívit.“*

9. Shrnutí výsledků

Z rozhovorů, které jsem se svými respondenty vedla vyplývá, že dopady rozvodu mohou být různé. Hlavním bodem mého zájmu byly otázky, které se týkaly samotných dopadů na jednotlivé členy a jejich vztahů a komunikace mezi nimi. Zjištěné kasuistiky jsem rozdělila podle hlavních skupin respondentů na skupinu ženy, muži a děti.

Ženy:

- Všechny mé respondentky jsou již několik let rozvedeny a po rozvodu už nová manželství neuzavřely, jen jedna respondentka nad manželstvím uvažuje. Ostatním ženám vyhovuje jejich nynější stav.
- Hlavní příčinou rozvodu u žen byla nevěra ze strany ženy, která byla hlavním důvodem, proč muž požádal o rozvod. V dalším případě byl hlavním důvodem rozpadu manželství alkoholismus, kdy žena už neunesla opakované manželovo pití a požádala o rozvod. Třetí žena uvedla jako hlavní důvod rozvodu dlouhodobé neshody, o rozvod požádala ona.
- Zjištění, které se týkalo samotných dopadů a komunikace v rodině ukázalo, že u žen, se kterými jsem rozhovory vedla, **byly hlavními dopady rozvodu psychické problémy a značně zhoršená ekonomická situace v rodině.**
- U všech žen zůstaly děti v jejich péči, pokud nebyly již plnoleté.
- **Ženy vnímaly rozvod především jako nepříjemný zážitek. V době rozvodu se u některých žen objevovaly deprese, pocity osamělosti, strach z toho, jak jako matka samoživitelka zvládne svůj stav.**

- Ani jedna z respondentek nevzpomíná na rozvod ráda, ale ani jedna z nich nelituje toho, že k rozvodu došlo, ať už o něj požádala ona, či bývalý partner.
- Vztahy v rodině popisují zejména jako komplikované, převážně co se týká bývalých partnerů. **Ani jedna z respondentek se svým bývalým partnerem téměř nekomunikuje.** Většinou uvádějí, že se s bývalým mužem odcizili a v současné době si nemají co říci.
- Co je ale důležité, že **po rozvodu mají matky dobré vztahy se svými dětmi,** některé prý až kamarádské. S dětmi se snaží vycházet a udržovat pravidelný kontakt, i když už jsou děti v současné době dospělé. Uvádějí také, že rozvod nijak zásadně jejich vztahy s dětmi neovlivnil.

Muži:

- U jednoho z mužů byly hlavními příčinami manželčina nevěra a opakované požívání alkoholu, v tomto případě požádal o rozvod muž. U druhého muže se jako hlavní důvody rozvodu ukázaly rozdílné životní názory. Poslední z dotazovaných mužů uvedl, že hlavní příčinou rozvodu byly jeho finanční problémy, které vyústily v další závažné problémy jako byla nevěra a nadměrné požívání alkoholu. V obou dvou případech požádaly o rozvod ženy. Jen jeden z respondentů uzavřel nové manželství.
- Výsledky, které se týkaly samotných důsledků, byly následující. Vzhledem k tomu, že jeden z mužů prožil rozvod spíše jako formalitu, neboť s manželkou již několik let nežil, nebyly pro něj dopady rozvodu tak zásadní. Ostatní muži uvádějí, že jejich psychický stav nebyl po rozvodu moc uspokojující, **trpěli depresí a hlavně výčitkami kvůli dětem, které „opustili“.**

- Jeden z mužů řešil svoji porozvodovou situaci pitím alkoholu.
- Uvedli také, že **ke zlepšení jejich stavu došlo až několik let po rozvodu**. Jako další nedílné důsledky rozvodu uvedli muži i ekonomické dopady. Muži se museli od rodiny odstěhovat, protože děti byly svěřeny matkám.
- I přes to, že muži své děti prakticky nevychovávali, **hodnotí jejich vztahy s dětmi jako velmi dobré**. U mužů, kteří se rozvedli, ještě když byly děti malé, docházelo k pravidelnému setkání jednou za čtrnáct dní o víkendech a někdy se setkávali i během týdne.
- V současné době se muži se svými dětmi **snaží udržovat pravidelný kontakt**, setkávají se o víkendech, a pokud jim setkání s časového hlediska nevychází, komunikují převážně přes mobilní telefon nebo sociální sítě.

Děti:

- Děti, se kterými jsem rozhovory vedla, jsou v současné době již dospělé, avšak ani jedno z nich dosud manželství neuzavřelo.
- Dívky, které i přes to, že mají několik let partnera nad manželským svazkem ani neuvažují. Toto jejich chování by mohlo být také důsledkem toho, že v posledních pár letech průměrný věk, kdy mladí lidé uzavírají manželství, stále stoupá. Dle průzkumu se věk pohybuje u žen mezi 25 až 29 lety a u mužů mezi 28 až 31 let. Dalším důvodem, proč ani jeden z mých respondentů ještě nevstoupil do manželství, by mohl být i zvyšující se současný trend, kdy spolu páry žijí v pevném vztahu, bez manželského slibu.
- Samotný rozvod rodičů dvě děti příliš nevnímaly. V době rozvodu byly moc malé na to, aby pochopily, co se mezi matkou a otcem odehrává. Respondentka, která zažila rozvod svých rodičů v pubertálním věku uvádí, že rozvod pro ní

znamenal spíše to, že začnou nový život, lepší život než ten, který žili předtím.

- **U dětí docházelo například ke špatným pocitům z toho, že pocházejí z rozvedené rodiny, depresi z neustálého přesouvání od matky k otci.**
- Uvádějí také to, že v důsledku rozvodu jejich rodičů jim **chyběl vzor otce**, který se od nich po rozvodu odstěhoval. Což pro jednu z respondentek znamenalo, že vyrůstala převážně v ženském kolektivu a dnes příliš nechápe mužský svět. U chlapce, o kterého otec nejevili vůbec žádný zájem, chyběly ve výchově mužské vzory chování.
- **U dětí se také objevil zhoršený prospěch ve škole a u chlapce došlo i ke zhoršenému stavu chování.** Jedna z respondentek také uvádí, že **trpěla velkým stresem** a napětím, tento stav spíše připisuje tomu, že matka měla násilnického milence, se kterým po rozvodu žila. Respondentka z tohoto nepříjemného období trpí ještě dnes špatnými sny.
- Co se týká vztahů s rodiči, nejsou tak pozitivní jako u mých respondentů rodičů, převážně se to týká vztahu k otcům.
- **Vztahy s matkami dvě ze tří dětí popisují jako velmi kladné**, spíše říkají, že svoji matku vnímají jako kamarádku. Třetí respondentka svůj vztah s matkou zhodnotila jako dobrý, ale v jejich vztahu chybí ještě spousty nezodpovězených otázek, na které by dívka prý raději zapomněla. S matkou i přes to udržuje pravidelný kontakt a vídají se několikrát týdně.
- Naopak **vztahy s otci jsou daleko komplikovanější.** Respondent chlapec svůj vztah k otci popsal tak, že mezi nimi vlastně žádný vztah ani nikdy nebyl a zřejmě ani nebude, jelikož otec dál nejeví o syna vůbec žádný zájem i přes to, že až do synovy dospělosti bydleli ve stejném městě. Ani u dívek není vztah s otcem zrovna ideální. Jedna respondentka

v našem rozhovoru uvedla, že se s otcem sice stýká, ale návštěvy se snaží co nejvíce omezovat, jelikož si s otcem téměř nerozumí. Druhá respondentka uvedla, že se jejich vztah s otcem po rozvodu dokonce zlepšil, otec jeví o ní i o sestru po rozvodu daleko větší zájem než v době, kdy byli s matkou manželi. Dnes se snaží stýkat téměř pravidelně.

- Vztahy se svými prarodiči z otcovi stany mají děti takové, že **dvě děti ze tří se prakticky s prarodiči nestýkají.**

10. Závěr

Vzhledem k tomu, že dnes se rozvádí polovina manželství, mladí lidé příliš nespěchají do manželského svazku a žijí raději bez úředního papíru. V současné době už nikoho takzvaně „nepobuřuje“ ani to, že mladý pár, který má děti není oddán. Také většina párů, které už si rozvodem prošly, další manželství spíše odmítají.

Rozvod by měl být ukončením problematického spoluzití mezi partnery, bohužel ne vždy dojde k očekávaným pozitivním změnám. Ve většině případů dochází k tomu, že rozvod přináší členům rodiny stres, nepříjemné pocity a napětí. Bohužel jen v některých případech jde o přátelský rozvod, na jehož konci spolu manželé i nadále komunikují. Rozvod jako takový má na všechny členy rodiny velké dopady, které se staly hlavní otázkou mojí bakalářské práce.

V **teoretické části** jsem se snažila popsat hlavní pojmy práce jako jsou rodina a její funkce, manželství a důvody k rozvodu, rozvod a samotné důsledky rozvodu. Rodinu, která má mnoho definic, můžeme ve zkratce definovat jako *společenskou skupinu, která je spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy*. Pro děti znamená model mezilidských vztahů a je nesmírně důležitá při utváření jejich osobnosti. Rodina by měla vytvářet citově příznivé prostředí, ve kterém dochází k uspokojování psychických potřeb. Manželství ve většině případů znamená základ pro rodinný život. V každém manželství se někdy mohou objevit nějaké problémy, záleží však na vážnosti problému a hlavně na tom, jak partneři danou situací řeší. Rozvod je mnohdy vnímán jako traumatizující záležitost, pro některé ovšem znamená vysvobuzující krok, pro jiné je třeba jen pouhou formalitou. Samotné dopady rozvodu ovlivňují jeho účastníky i několik let.

Ve **výzkumné části** jsem pomocí polostrukturovaných rozhovorů zjišťovala odpovědi na moje otázky týkající se rozvodu v rodině. Výzkum ukázal, že ve většině případů byl rozvod vnímán

jako životní událost, která je doprovázena nepříjemnými pocity, hádkami, depresí a jinými negativními emocemi.

Vzhledem k tomu, že v naší zemi stále přetrvává, že jsou děti svěřovány matkám, často se tak jedná o mužský vzor, který v rodině chybí. U děvčat se pak v dospělém věku setkáváme s tím, že mají problém v pochopení partnera. Chlapcům chybí autorita a trpí nedostatkem identifikačního vzoru. Samozřejmě, že i pro rodiče není rozvod jednoduchou záležitostí, někteří trpí pocitem viny, z toho, že opustili své děti, jiní mají obavy z toho jak se s rozvodem vyrovnají. Mezi hlavní dopady na rodinu se také ukazují finanční problémy v rodině, kdy rodina přichází o jeden měsíční příjem.

Komunikace, která je podle mého názoru jedna z nejdůležitějších prostředků mezi lidmi, v době rozvodu je často mezi manželi na špatné úrovni. To má zajisté také velké dopady a to zejména na děti, které jsou na rodičích závislé. Z rozhovorů, které jsem vedla se svými respondenty, vyplynulo, že většina párů spolu téměř nekomunikuje a vztahy mezi nimi nejsou moc dobré. Naproti tomu pozitivním zjištěním bylo, že rodiče, kteří se zúčastnili mého výzkumu, mají se svými dětmi i po rozvodu velice dobré vztahy. U dětí lze konstatovat, že se svými matkami, které je vychovávaly, mají lepší vztahy než s otci.

Myslím si, že právě lepší komunikace mezi partnery by mohla být dobrou prevencí proti negativním jevům, které se v době rozvodu objevují. V dnešní době existuje mnoho příruček a knih, které by manželům s jejich komunikačními problémy mohly pomoci. Pokud by nedošlo ke zlepšení rodinné situace, určitě by rodina měla vyhledat odbornou pomoc, ať už manželskou poradnu či psychologa.

Pomocí výzkumu jsem mohla nahlédnout do soukromí několika rodin a zmapovat tak jejich osobní zkušenosti s tak citlivým tématem jako je rozvod. Myslím si, že práce na toto téma by mohla být určitě více rozšířena, jelikož se domnívám, že by bylo zajímavé oslovit i více respondentů s touto problematikou. Nepochybně by se našlo spousta odlišných životních příběhů, které se týkají rozvodu

v rodině. Mezi další příbuzná témata, která by mohla práci rozšířit, by mohlo být zjišťování toho, proč mladí lidé, kteří si prošli rozvodem svých rodičů, nyní uzavírají manželství až pozdějším věku, či téma o nevěře a alkoholismu, které se staly hlavními důvody rozvodu.

11. Seznam použitých zdrojů:

BAKALÁŘ, E., a kolektiv. *Rozvodová tématica a moderní psychologie*
Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2

BRABLCOVÁ V. a kolektiv. *Manželství, rodina, rodičovství.*
3. upravené vydání.

Horizont, 1977. 148 s. ISBN neuvedeno

ČERNÁ, M. *Rozvod, otcové a děti. 1. vydání.*

EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2001. ISBN-80-86432-10-6

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy. 1. vydání.*

Praha: Grada , 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.*

Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti. 2. vydání.*

Praha: Avicenum. 1986. 335 s. ISBN 08-011-86

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte.*
1. vydání.

Praha: Grada, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte
rodiči.*

Praha: H&H, 1992. ISBN 80-85467-53-4

MATĚJČEK, Z., LANGMAIER, J. *Psychická deprivace v dětství.*

Praha: Avicenum, 1974. ISBN 08-049-74

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vydání.*

Praha: Slon, 2003. 144 s. ISBN 80-86429-19-9

MIOVSKÝ, M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.*

Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství. 1. vydání.*

Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3

TEYBER, E. *Děti a rozvod (Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem). 1. vydání.*

Praha: Návrat domů, 2007. 232 s. ISBN 978-80-7255-163-7

WARSHAK, R., A.. *Revoluce v porozvodové péči o děti. 1. vydání.*

Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-089-8

Internetové zdroje

Český statistický úřad, Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2010, Rozvodovost.

Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4007-11-r_2011

[Online 20/01/2012]

Facebook, sociální síť

Dostupné z: www.facebook.com

[Online 12/2011, 01/2012]

12. Přílohy

Příloha I.

Tabulka 2.: Rozvody podle pořadí, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Počet rozvodů celkem	31 758	33 060	31 415	31 129	31 300	29 133	30 783
Na návrh muže	10 613	10 950	10 469	10 586	10 952	10 291	10 653
Na návrh ženy	21 145	22 110	20 946	20 543	20 348	18 842	20 130
Pořadí rozvodu muže 1.	25 551	26 607	25 126	24 900	25 260	23 488	24 792
Pořadí rozvodu muže 2.	5 533	5 714	5 564	5 446	5 289	4 973	5 300
Pořadí rozvodu muže 3. a více	674	739	725	783	751	672	691
Pořadí rozvodu ženy 1.	25 863	26 793	25 388	25 104	25 388	23 593	25 001
Pořadí rozvodu ženy 2.	5 275	5 562	5 345	5 347	5 269	4 944	5 129
Pořadí rozvodu ženy 3. a více	620	705	682	678	643	596	653

(www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4007-11-r_2011)

Příloha II.

Tabulka 3.: Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Rozvody bez nezletilých dětí	11 346	12 255	12 412	12 721	13 104	12 282	13 143
Rozvody s nezletilými dětmi	20 412	20 805	19 003	18 408	18 196	16 851	17 640
s 1 dítětem	11 756	11 802	11 004	10 345	10 358	9 533	9 853
s 2 dětmi	7 667	7 993	7 085	7 189	6 989	6 538	6 903
s 3 a více dětmi	989	1 010	914	874	849	780	884
Počet nezletilých dětí celkem	30 260	31 008	28 117	27 546	27 034	25 094	26 483
Podíl manželství s nezletilými dětmi (%)	64,3	62,9	60,5	59,1	58,1	57,8	57,3

(www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4007-11-r_2011)

Příloha III.

Doporučení pro rodiče

Po rozvodu manželského páru bohužel nic nefunguje jako předtím, Matějček a Dytrych ve své knize popisují několik doporučení, kterých by se bývalý partneři po rozvodu měli držet nebo se o ně alespoň co nejvíce snažit.

- V první řadě by si rodiče měli uvědomit, že i po rozvodu mají k dítěti určité povinnosti. Jak píše zákon oba rodiče jsou za výchovu dítěte odpovědni. To je však problematické pro rodiče, který nemá dítě ve své péči. Proto by se oba měli snažit, aby dítěti bylo umožněno pravidelně a často se stýkat i s druhým rodičem.
- Mezi další, zásadní doporučení patří také to, aby mezi rodiči nevzniklo nepřátelství a pokud už již mezi nimi je, měli by se snažit co nejdříve z něho vymanit. Rodiče se často buď jednostranně nebo oboustranně obviňují například ze špatných výchovných vlastností, z různých psychopatologií a podobně. V zájmu dítěte rodiče nesmí toto nepřátelství dopustit, vždyť na začátku jejich vztahu byla přece láska a blízký vztah, kterého je jejich dítě svědectvím.
- Dítě by také nemělo být ani jedním z rodičů podpláceno. Dětem se samozřejmě dárky líbí, ale časem se pro něj mohou stát samozřejmostí. Pro dítě je však lepší, když rodič je pro něj osobou, která mu dává pocit bezpečí a jistoty.
- Také popuzování dítěte proti bývalému partnerovi je velmi častým problémem. Děti jsou však velice zranitelné a přibližně do devátého roku dítěte je snadné s ním manipulovat. Pro děti je zde i takové nebezpečí, že pokud jsou mu vměšovány lži může to pro něj do budoucna znamenat i narušení jeho charakteru. (Matějček, Dytrych, 2002)